

**NUORTEN KULTTUURINEN OSALLISUUS: TAPAUS
KATUTAIDETEMPELI JYVÄSKYLÄSSÄ**

Ilona Rakkola
Kandidaatintutkielma
Taidekasvatus
Musiikin, taiteen ja
kulttuurin tutkimuksen
laitos
Jyväskylän yliopisto

Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Ilona Rakkola	
Työn nimi Nuorten kulttuurinen osallisuus: tapaus Katutaidetemppeleitä Jyväskylässä	
Oppiaine Taidekasvatus	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 18
<p>Tiivistelmä</p> <p>Osallisuuden kokeminen on nuoren kehityksen, syrjäytymisen ehkäisemisen ja identiteetin rakentumisen kannalta tärkeää, ja taidelähtöisten menetelmien tavoitteena on auttaa löytämään keinoja vaikuttamiseen ja luontaiseen itseilmaisuun sekä vahvistaa nuoren itsetuntoa. Suomessa kulttuuriin osallistuminen katsotaan sivistykselliseksi oikeudeksi, joka on turvattu lailla ja sitä edistetään erilaisten hankkeiden avulla. Tutkielman kohteena on Jyväskylässä toteutettu Katutaidetemppeleitä-projekti, joka on osa Keski-Suomen maakunnan Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hanketta.</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan osallisuutta osallistumisen näkökulmasta ja nojataan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määrittelemiä osallisuuden osa-alueisiin. Tehtävänä on selvittää, millä tavoin nuorten osallistaminen toteutui Katutaidetemppeleitä-projektissa.</p> <p>Tutkielman aineistona toimii Jyväskyläläisen kulttuurituottajan ja Katutaidetemppeleitä-projektin yhteyshenkilön, Miia Lyyran haastattelu sekä Nuorisotutkimusverkoston julkaisu <i>Nuorten kulttuuria tukemassa: Nuoret kulttuurin harrastajina ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä sekä kulttuurisen nuorisotyön kehittäminen Keski-Suomessa</i>.</p> <p>Katutaidetemppeleillä järjestetyt katutaidetyöpaja-leirit olivat nuorten mieleen ja moni osallistui leirille toistamiseen. Osallisuuden osa-alueet toteutuivat projektissa kohtalaisen hyvin: leirit olivat kaikille nuorille avoimia, nuoret saivat itse suunnitella maalauksensa, jokainen sai tarvitsemaansa ohjausta ja tunnelma leireillä oli yhtenäinen. Katutaiteeseen ja graffitiin kytkeytyvän toiminnan suunnittelussa on kuultu paikallisten nuorten toiveita. Nuorilta ei kuitenkaan kerätty palautetta leirien päätteeksi, joka olisi ollut toimiva keino osallistaa nuoria toiminnan kehittämisessä ja mahdollistanut mielipiteiden ilmaisemisen anonyymisti. Myös maakuntatasolla kulttuurisesti aktiiviset nuoret toivoisivat saavansa enemmän mahdollisuuksia osallistua nuoria koskevien kulttuuritapahtumien suunnitteluun ja tuottamiseen.</p>	
Asiasanat osallisuus, kulttuuriin osallistaminen, taidekasvatus, kulttuurinen nuorisotyö	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

Muita tietoa

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusmenetelmät ja aineisto	2
2 NUORTEN KULTTUURINEN OSALLISUUS	3
2.1 Kulttuurisen osallisuuden edistäminen.....	5
3 NUORET JA OSALLISUUS KULTTUURITOIMINNASSA -HANKE	7
3.1 Katutaidetemppele-projekti	9
3.1.1 Osallisuuden toteutuminen.....	11
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	13
LÄHTEET	16

1 JOHDANTO

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tutkittu paljon. Taiteella ja taiteellisella toiminnalla on tutkimuksissa havaittu olevan positiivinen vaikutus mielenterveyteen, koettuun hyvinvointiin, elämänlaatuun ja onnellisuuteen. Positiivisia vaikutuksia on havaittu myös sosiaalisessa yhteydessä; taide ja taiteellinen toiminta edistää osallisuutta ja osallistumista, se voi vähentää syrjäytymistä sekä lievittää yksinäisyyttä¹. Kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutukset perustuvat yhteisöllisyyttä ja itsetuntoa vahvistavaan aspektiin².

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa Kulttuuripolitiikan strategiassa 2025³ kulttuuriin osallistuminen sekä yhtäläisesti saavutettavat kulttuuripalvelut nähdään sivistyksellisiksi oikeuksiksi, jotka on turvattu Suomen perustuslaissa. Se määrittää muun muassa kulttuurisen osallisuuden sekä kulttuuriin osallistumisen raamit. Lasten ja nuorten mahdollisuudet taiteen ja kulttuurin harrastamiseen turvataan yhteistyössä nuoriso- ja koulutuspolitiikan hallinnonalojen ja muun julkisen hallinnon ja kolmannen sektorin kanssa. Kulttuurinen nuorisotyö on yksi keskeisimpiä nuorisotyön malleja, jolla tuetaan nuorten kasvua, itsenäisyyttä ja osallisuutta yhteiskunnan taiteen ja kulttuurin voimin. Se on lähellä kulttuuri- ja taidekasvatusta, sillä sen tarkoituksena on edistää ilmaisutaitoa, luovuutta ja hyvinvointia⁴.

Olen ammatiltani koulunkäynninohjaaja ja työskennellyt useamman vuoden ajan erilaisten nuorten kanssa, joten aihe on minulle läheinen. Olen kiinnostunut taiteen vaikutuksista ihmisten ja erityisesti nuorten hyvinvointiin. Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen nuorten kulttuurista osallisuutta sekä sen toteutumista Jyväskylässä. Rajaan aiheen käsittelemään Katutaidetemppele-projektia, joka on osa Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hanketta. Koska osallisuus on käsitteenä hyvin moniulotteinen, tarkastelen sitä osallistumisen näkökulmasta ja

¹ Laitinen, *Vaikuttavaa?*, 30-32.

² Anttila, *Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen*, 10.

³OKM, Kulttuuripolitiikan strategia 2025, 15, 42.

⁴Schalín & Pyykkönen, *Nuorten kulttuuria tukemassa*, 13.

käytän apuna Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) määrittelemiä osallisuuden osa-alueita, jotka ovat 1) osallisuus omassa elämässä, 2) osallisuus yhteisössä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä 3) osallisuus yhteisestä hyvästä.

Ensimmäisessä luvussa avaan sitä, mitä on nuorten kulttuurinen osallisuus. Tarkastelen osallisuuden käsitettä pintapuoleisesti ja sen merkityksiä nuoren elämässä sekä sitä, millaisilla toimilla nuorten osallisuutta edistetään Suomessa. Tämän jälkeen esittelen Keski-Suomessa toteutettavan Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hankkeen sekä siihen sisältyvän Katutaidetemppele-projektin ja lopuksi analysoin osallisuuden toteutumista edellä mainitussa projektissa osallisuuden osa-alueisiin nojaten.

1.1 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tutkielmani aineistona toimii Jyväskyläläisen kulttuurituottajan Miia Lyyran haastattelu, joka on toiminut Katutaidetemppele-projektin yhteyshenkilönä. Lyyra on jo useamman vuoden ajan tehnyt töitä kaupungin palveluissa, niin nuoriso- kuin kulttuuripalveluissa, ja ollut mukana Katutaidetemppele-projektissa alusta saakka, joten oli luonnollista haastatella häntä tutkielmaa varten. Toinen pääasiallinen aineisto on Nuorisotutkimusseuran tutkimus *Nuorten kulttuuria tukemassa: Nuoret kulttuurin harrastajina ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä sekä kulttuurisen nuorisotyön kehittäminen Keski-Suomessa*, joka toteutettiin yhteistyössä Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hankkeen kanssa. Käytän myös muita Nuorisotutkimusseuran julkaisuja lähteenä tarkastellessa osallisuuden merkitystä nuorten elämässä ja THL:n osallisuuden määritelmiä osallisuuden toteutumista analysoidessa. Sovellan tutkielmassani laadullista tutkimusmenetelmää, sillä tarkoituksena on pyrkiä selvittämään osallisuuden ja taiteellisen toiminnan laadullisia ominaisuuksia nuorten hyvinvointiin. Tutkimusstrategiana toimii tapaustutkimus, sillä aihe keskittyy yhden tietyn projektin, tässä tapauksessa Katutaidetemppele-projektin vaikutuksiin. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä on kulttuurinen osallisuus?
 - a. Millä keinoin kulttuurista osallisuutta pyritään edistämään?
2. Miten nuorten osallistaminen toteutui Katutaidetemppele-projektissa?

Analysoin haastatteluaineistoa laadullisin menetelmin ja nostan esiin haastateltavan sitaatteja. Tutkimuksellinen viitekehys rakentuu taidekasvatuksen sekä (kulttuurisen) nuorisotyön tutkimukselle.

2 NUORTEN KULTTUURINEN OSALLISUUS

Osallisuus käsitteenä on moniulotteinen. Lyhyesti osallisuus voidaan kuvata olevan yhteisöllisyyttä, kuulumista ja osallistumista yhteiskunnan tai yhteisön toimintaan⁵. Osallisuus voi ilmetä monin tavoin, kuten osallistumalla politiikkaan, vapaaehtoistyöhön tai oman yhteisön tai harrastuksen toimintaan. Keskeistä osallistamisessa on, että nuorelle tarjotaan mahdollisuus osallistua itseään kiinnostavaan toimintaan, tuoda esiin omia ideoita ja ajatuksiaan ja sen myötä vaikuttaa toiminnan sisältöihin, sekä tuntea kuuluvansa johonkin ryhmään ja yhteiskuntaan. Onnistunut osallisuus voi ehkäistä nuoren syrjäytymisen riskiä sekä vaikuttaa merkittävästi nuoren hyvinvointiin⁶. Tässä luvussa tarkastelen kulttuurista osallisuutta, taiteellisen toiminnan merkityksiä ja vaikutuksia nuorten elämään sekä kulttuurisen osallisuuden edistämistä erilaisten hankkeiden avulla.

Nuorisokulttuurin käsite rantautui Amerikasta Suomeen 1950- ja 1960-luvuilla ja se sai silloisessa mediamaailmassa koko ikäluokkaan ulottuvan yhtenäiskulttuurin luonteen, mutta synnytti samalla nuorten oman tekemisen ja vaikuttamisen väkevän liikkeen. Nuoret kokivat olevansa voimakkaita ja kaikkivoipaisia hahmoja, joilla oli mahdollisuus muuttaa maailmaa paremmaksi paikaksi. Vaikuttavuus näkyi yhteiskunnassa nuorten vahvana panoksena taiteessa ja kulttuurissa, sekä

⁵ Virolainen, Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset, 18.

⁶ THL, "Nuorten syrjäytymisen ehkäisy", 2022.

yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa. Nykypäivänä maailma on monikulttuurisempi ja pitää sisällään monia eri nuorisokulttuureja.⁷ Kaija Kaitavuori ja Arja Miller toteavat, että “nuoria kohdellaan yhteiskunnassa nyt enemmän erillisenä, omana alueenaan eikä heidän panoksensa koko yhteiskunnan dialogissa ole vahva”. Jotta nuoret saisivat kokea mahdollisuuden vaikuttaa yhteiskuntaan taiteen ja kulttuurin kautta, on heidät otettava osaksi taiteen ja kulttuurin merkityksen tuotantoon.

Nuorisotutkimusseuran ja Nuorisotutkimusverkoston tutkimusprofessorina toimiva Sofia Laine toteaa, että taiteen kautta nuorilla on mahdollisuus osallistumiseen sekä oppimisen ja onnistumisen kokemuksiin, jotka vahvistavat itsetuntoa ja auttavat tunnistamaan omia vahvuuksia⁸. Kaitavuori ja Miller korostavat, että taide ja kulttuuri ovat merkittävimpiä konkreettisia osallistumisen ja osallisuuden väyliä kehittää yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja oppia täysipainoiseksi kansalaiseksi. Neurologi ja tietokirjailija Markku Hyyppä nostaa esiin, että kulttuurin ja taiteen harrastaminen johtaa pidempään elämään.⁹ Tämä perustuu taiteen ja kulttuurin ihmisiä verkostoivaan ominaisuuteen eli sosiaaliseen pääomaan. Taiteellinen toiminta tarjoaa moninaisen keinon nuorisotyöhön, sillä se mahdollistaa nuoruudelle tyypillisen rajojen kokeilemisen ja sallii erilaiset luovat kokeilut¹⁰. Nuorten kulttuuri on muutakin kuin taidelähtöistä toimintaa. Se voi käsittää esimerkiksi mopo- ja pelikerhoja, digitaalisen toiminnan ulottuvuuksia tai esimerkiksi pukeutumiseen ja kulttuuriin liittyvää toimintaa. Keskeistä on, että toiminta liittyy nuoren identiteettiin, arvoihin ja luovuuteen sekä mahdollistaa omien kykyjen ja vahvuuksien löytämisen.

Osallisuus on aktiivista toimijuutta ja käsittää toimintaan osallistumisen lisäksi mahdollisuuden vaikuttaa toiminnan sisältöihin. Jotta tämä toteutuu, on tärkeää ottaa nuoret mukaan suunnittelemaan erilaisten projektien sisältöä. Koronapandemia vaikutti monen nuoren elämään ainakin jonkin verran heikentävästi, sillä poikkeusolojen myötä monet harrastuspaikat sulkeutuivat ja ihmisten väliset kohtaamiset vähenivät. Tutkijat tekivät tutkimuksen nuorten osallisuuden kokemuksesta vuosina 2019 ja 2021 ja tuloksista käy ilmi, että osallisuusindikaattorin keskiarvot olivat kauttaaltaan matalampia vuonna 2021 verrattuna vuoteen 2019. Muun muassa yksinäisyyden kokemus nuorten keskuudessa kasvoi niillä, jotka eivät olleet ennen kokeneet yksinäisyyttä tai kokivat sitä harvoin.¹¹

⁷ Kaitavuori & Miller, *Nuoret Ja Kulttuurinen Osallisuus*, 13.

⁸ Laine, *Break The Fight!*, 32.

⁹ Hyyppä, *Kulttuuri pidentää ikää*, 124.

¹⁰ Anttila & Jaakola, *Nuorten osallisuus*, 11.

¹¹ Kekkonen, Gissler, Känkänen & Isola, *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan*, 161.

Nuorisotutkimuksen yhteydessä korostuu usein osallisuuden sosiaalinen tai poliittinen ulottuvuus, jossa sosiaalinen osallisuus käsittää yhteisöllisyyden ja kuuluvuuden kokemuksen sekä identiteetin, ja poliittinen ulottuvuus mahdollisuuden tulla kuulluksi ja vaikuttaa asioihin¹². Erityisesti nuoren identiteetin muodostumisen kannalta osallisuus ja sen kokeminen on tärkeää; mitä enemmän nuorella on mahdollisuuksia osallistua häntä kiinnostaviin aktiviteetteihin, tulla osaksi ryhmää ja ilmaista omia mielipiteitään ja ajatuksiaan vapaasti, sitä suuremmalla todennäköisyydellä käsitys itsestä ja omista vahvuuksista kasvaa. Kulttuurisen osallisuuden näkökulmasta taiteella on todettu olevan yhteys identiteetin ja minuuden rakentumiseen. Oman ilmaisutavan löytäminen luovan toiminnan kautta tukee minäkuvan rakentumista ja taiteellinen toiminta voi tarjota mahdollisuuden muuttaa itseen liittyviä negatiivisia käsityksiä sekä auttaa omaksumaan uudenlaisia rooleja¹³. Ryhmään kuulumisen ja sosiaaliset kontaktit ovat keskeisiä tekijöitä myös syrjäytymisen ehkäisemisessä.

2.1 Kulttuurisen osallisuuden edistäminen

Nuorten osallisuuden edistämisestä säädetään lailla. Nuorisolain tavoitteena on tukea monimuotoisen osallisuuden toteutumista ja nuorten osallisuuden edistämisen velvoite koskee kuntia, valtionhallintoa ja kaikkea valtion avustamaa toimintaa¹⁴. Ensisijainen vastuu kulttuuriin osallistumisen ja osallisuuden edistämisestä on valtiolla, tarkemmin Opetus- ja kulttuuriministeriöllä (OKM), joka rahoittaa ja avustaa erilaisia osallisuutta edistäviä hankkeita. OKM:n vuoden 2025 kulttuuripolitiikan strategiassa korostetaan lasten ja nuorten taiteen ja kulttuurin harrastamisen turvaamista yhteistyössä nuoriso- ja koulutuspolitiikan hallinnonalojen ja muun julkisen hallinnon ja kolmannen sektorin kanssa¹⁵. Julkisen hallinnon alla toimivat muun muassa kunnat.

Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelman 2022–2025 yhtenä teemana on lapset ja nuoret. Suunnitelmakauden keskeiset toimenpiteet keskittyvät taiteen ja kulttuurin vakiinnuttamiseen harrastuksina, monipuoliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen sekä yhteistyörakenteiden kehittämiseen.¹⁶ Kaupungin kulttuuripalvelujen tilaa ja kehitystä analysoidaan ja raportoidaan strategiakauden aikana kulttuuribarometrin avulla. Vuonna 2022 toteutetun tutkimuksen

¹² Kiilaskoski & Gretschel, *Muistiinpanoja demokratiaoppitunnista*, 6.

¹³ Kontturi Katja, 6; Laitinen Liisa, 31; Rissanen Marjo, 153.

¹⁴ OKM, "Nuorten osallisuus ja osallistuminen", 2023.

¹⁵ OKM, *Kulttuuripolitiikan strategia 2025*, 42.

¹⁶ Jyväskylän kaupunki, *Kulttuurisuunnitelma 2022-2025*, 16-17.

kohderyhmänä olivat kaikki Jyväskylässä asuvat yli 15-vuotiaat henkilöt ja vastanneita oli 500. Tiedonkeruumenetelminä toimivat puhelinhaastattelut ja verkkokysely. Barometrissä käy ilmi, että alle 25-vuotiaiden kyselyyn vastanneiden osuus on vain 17% (70 kpl). Aktiivisin vastannut ikäryhmä on 55-64-vuotiaat kaupunkilaiset (18,6%). Nuorten saavuttaminen tutkimusta varten vaikuttaa olevan heikompaa, kuin vanhemman väestön. Onkin hyvä pohtia, tavoittaako Jyväskylän kaupungin sivuilla oleva verkkokysely tai puhelimitse tehtävät haastattelut nuoria riittävän hyvin, vai voisiko nuoret saada vastaamaan aktiivisemmin esimerkiksi sosiaalisen median kautta tai esimerkiksi kouluissa sisällyttämällä kyselyyn vastaaminen jonkin oppitunnin yhteyteen?

Erilaiset hankkeet ovat yksi keino edistää nuorten kulttuurista osallisuutta. Esimerkkeinä mainittakoon valtakunnallinen Taidetestaajat-hanke, joka mahdollistaa lähes kaikille suomalaisille kahdeksasluokkalaisille kulttuurielämyksiä tarjoamalla vierailuja erilaisissa taidelaitoksissa, Break the Fight! -hanke, jonka ideana on viedä väkivallattomuuden sanomaa yläkouluihin osallistamalla nuoria hiphop-kulttuuriin nojaaviin työpajoihin, sekä Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hanke, jonka tavoitteena on kehittää Keski-Suomen maakunnan nuorten taide- ja kulttuuripalveluita. Tässä tutkielmassa tarkastelen nuorten kulttuurisen osallisuuden toteutumista nimenomaan Jyväskylässä vuosina 2021–2022 toteutetussa Katutaidetemppele-projektissa, joka on osa Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hanketta. Seuraavassa luvussa tutustumme edellä mainittuun hankkeeseen, sen tavoitteisiin ja tämän jälkeen Katutaidetemppele-projektiin.

3 NUORET JA OSALLISUUS KULTTUURITOIMINNASSA -HANKE

Katutaidetemppele-projekti on osa Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hanketta, joka on OKM:n rahoittama ja sisältyy kuntien kulttuuripalvelujen kehittämistehtävään. Miia Lyyran mukaan hanke sai alkunsa tutkimuksesta, jonka mukaan 15-20-vuotiaat nuoret putoavat pois kuntien kulttuuripalveluista sekä muista kaupungin toiminnoista¹⁷, joten kehittämisen keskiöön valittiin tämän ikäryhmän nuorten taide- ja kulttuuripalvelut. Kyseessä on alueellinen kehittämistehtävä, joten mukaan lähti 19 Keski-Suomen kuntaa: Hankasalmi, Joutsa, Jyväskylä, Kannonkoski, Karstula, Keuruu, Kivijärvi, Konnevesi, Kyyjärvi, Laukaa, Multia, Muurame, Petäjävesi, Pihtipudas, Saarijärvi, Toivakka, Uurainen, Viitasaari ja Äänekoski. Hanke on alkanut tammikuussa 2020 ja se jatkuu vuoden 2023 joulukuuhun saakka¹⁸. Hankkeen tavoitteena on:

- kehittää keskisuomalaisten nuorten taide- ja kulttuuritoimintaa yhteistyöverkoston voimin
- edistää ammattimaisesti toteutettujen kulttuuripalvelujen saavutettavuutta kaikille nuorille maakunnassa
- edistää nuorten osallisuutta kulttuuritoiminnassa
- laajentaa hyväksi havaittuja toimintamalleja maakunnassa ja kehittää uusia
- kehittää toimiva rahoitusmalli kulttuuripalvelujen turvaamiseksi, jotta toimintaa voidaan toteuttaa pitkäjänteisesti ja tuloksekkaasti.
- edistää alueellista yhteistyötä kulttuuritoiminnassa, samoin kuin henkilöstön osaamista maakunnan joka osassa

¹⁷ Lyyra, 2023.

¹⁸ Jyväskylä.fi, "Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hanke", 2023.

- työllistää taiteilijoita Keski-Suomen alueella; yhteistoimintamallilla tavoitellaan yhtenäistä korkeaa laatua kulttuuritoimintaan
- edistää kulttuuritoiminnan vaikuttavuutta sekä nuorten kuntalaisten keskuudessa että kunnan hallintorakenteessa; vahvistaa kulttuurin merkitystä kunnissa osana hyvinvointisuunnitelmaa sekä osallisuutta ja vetovoimaisuutta lisäävänä tekijänä

Rahoitusta lähdettiin hakemaan, koska kunnan työntekijöille haluttiin mahdollistaa taide- ja kulttuuritoiminnan toteuttaminen kunnan nuorten kanssa¹⁹. Hakemus jätettiin ensimmäisen kerran ennen Covid19-pandemiaa. Jyväskylän kulttuuripalvelujen työntekijöiden ajatukset siitä, minkälaista taide- ja kulttuuritoimintaa nuorille järjestettäisiin, poikkesivat toisistaan ja monet ehdotuksista olivat melko lyhyitä projekteja, lähinnä pajamaisia toimintoja. Nuoriso- ja kulttuuripalvelujen työntekijöiden tekemien kyselyiden perusteella kävi ilmi, että monet nuoret toivoivat katutaiteeseen ja graffiteihin liittyvää taidetoimintaa. Lyyra nostaa kuitenkin esiin, että nuorison osallistamisessa projektin suunnitteluvaiheessa on isoja eroja: pienemmissä kunnissa kunnan työntekijät tuntevat nuoret paremmin ja nuorisoryhmät ovat pienempiä, kuin esimerkiksi Jyväskylässä. Näin ollen nuoret on helpompi tavoittaa pienemmissä kunnissa ja useamman mielipide tulee kuulluksi. Jyväskylän osalta Lyyra kertoo itse vierailleensa muun muassa paikallisessa skeittikaupassa ja kyselleensä heiltä, että minkälaista toimintaa nuorille voitaisiin järjestää. Keskeistä oli tavoittaa nimenomaan ne nuoret, jotka eivät käytä kuntien kulttuuripalveluja. Lyyra kommentoi:

”Tässäkin hankkeessa tiedettiin, että ne ihmiset ei tuu meidän palveluihin. Niin eihän me silloin saada sitä oikeaa vastausta niiltä, jotka on meidän palveluissa, vaan meidän pitäisi mennä kysymään niiltä, jotka ei oo.”

Osallistaminen projektin suunnitteluvaiheessa tapahtui siis hyvin pitkälti kysymällä nuorilta sekä heidän parissa toimivilta eri tahoilta, minkälaista toimintaa toivottaisiin järjestettävän. Sosiaalinen media on mahdollistanut sen, että yhä useampi nuori saadaan tavoitettua ja heille annetaan mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöihin - sikäli kun he seuraavat nuoriso- ja kulttuuripalvelujen sosiaalisen median kanavia. Kun hanke sitten viimein saatiin käyntiin, alkoi pandemia mikä rajoitti kaikkea toimintaa ympäri maailmaa, mukaan lukien Katutaidetemppeleiprojektin käynnistymistä²⁰.

¹⁹ Lyyra, 2023.

²⁰ Lyyra, 2023.

3.1 Katutaidetemppele-projekti

Katutaidetemppele-projekti käynnistettiin kesällä 2021. Toteuttamista varten saatiin käyttöön vanha Siion-temppele, joka sijaitsee Jyväskylän entisen Lyseon lukion vieressä. Kyseessä on kaupungin tontilla sijaitseva ja kaupungin omistuksessa oleva purkukiinteistö, joka alivuokrattiin Jyväskylän kulttuuripalvelujen käyttöön. Ensimmäisenä vuonna projektia pyöritti Jyväskylän kulttuuri- ja nuorisopalvelut, mutta toiminta herätti kuitenkin nopeasti kiinnostusta eri tahojen parissa ja pian mukana oli Jyväskylän Kuvataidekoulu, Luovan valokuvauksen keskus Luovake sekä graffitimaalausta pitkään harjoittaneet Janne Saarikoski ja Arttu Rintakumpu, jotka toimivat myös kulttuuriyhdistys TUFF!:n parissa²¹.

Erilaiset nuorisoryhmät pääsivät aloittamaan katutaiteen ja graffitien maalaamisen rakennuksen ulkoseiniin ammattilaisten ohjauksessa. Ensimmäiset maalarit olivat Nuorten taidetyöpajan väki, Jyväskylän kaupungin kesätaiteilijat ja Katutaidetyöpaja-leirille osallistuneet nuoret. Ohjaajina toimivat Janne Saarikoski ja Arttu Rintakumpu. Osalle nuorista graffitien maalaaminen oli ennestään tuttua, mutta ryhmissä oli myös heitä, jotka eivät olleet ennen maalanneet spray-maaleilla.

Lyyra korostaa, että pedagogisilla taidoilla ja osaamisella on suuri merkitys työpajojen ohjaamisessa ja sen vuoksi he usein tekevät yhteistyötä muun muassa edellä mainittujen ammattilaisten kanssa. Tavoitteena on, että eri tasoiset maalarit saavat tukea ja opastusta eri työvaiheissa ja, että kaikilla on mukavaa eikä kukaan tunne itseään ulkopuoliseksi.

Nuoret saivat itse vapaasti suunnitella taideteoksensa. Ainoat ohjeet olivat, että mitään loukkaavaa tai mainoksia ei saa maalata²². Aluksi teokset luonnosteltiin, eli slangikielellä *sketsattiin* Veturitalleilla ja sen jälkeen alkoivat maalaustyöt²³. Alkuperäinen ajatus oli, ettei Siion-temppele olisi vapaa maalauspaikka, mutta monet ovat kuitenkin käyneet maalaamassa seiniä omalla ajallaan. Lyyra kertoo, että kaupungissa on kuitenkin päästy jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen yhteisen omaisuuden kunnioittamisesta, joten rakennus ja sen teokset saivat olla melko kauan rauhassa ilman ilkivaltaa. Kuitenkin kun itse vierailin kohteessa nyt keväällä 2023, oli vanhan Siion-temppelelön seinät täynnä *tageja* ja *piissejä* (Kuva 1). *Tagi*, eli tag on kirjoittajan nimimerkki kirjoitettuna kalligrafiseen tyyliin joko tussilla tai spraymaalilla. *Piissi*, eli piece (masterpiece) on taas suurempi ja värikkäämpi teos,

²¹ Lyyra, 2023.

²² Lyyra, 2023.

²³ Suur-Jyväskylän Lehti, 2021.

jossa voi esiintyä maalaajan nimimerkki²⁴. Kaupungissa ei kuitenkaan ole Lyyran, eikä graffitimaalausta harrastavien mielestä riittävästi laillisia maalauspaikkoja. “Onhan se aika hämmentävää, että meillä on tunnistettu taiteenlaji, jota on hyvin hankala harjoittaa laillisesti”, Lyyra kommentoi. Kyseessä on myös kallis harrastus, joka rajoittaa monen nuoren katutaiteen toteuttamista. Senkin vuoksi Katutaidetemppeleillä toteutetut leirit ja työpajat saavat nuorilta kiitosta, sillä kaupungin nuoriso- ja kulttuuripalvelut tarjoavat maalit ja tarvittavat suojarusteet. Lyyra kertoo leireillä käyneiden nuorten kommentoineen laillisten maalauspaikkojen puutetta seuraavasti: “Nyt tää loppuu tää harrastus koska ei oo itseasiassa enää varaa maalata laittomasti, koska tulee semmonen rikosoikeudellinen vastuu siinä 15-vuoden kynnyksellä.”

Jyväskylän kaupunki on saanut Saarikoskelta kiitosta mahdollisuudesta toteuttaa katutaidetta purkukiinteistöön. Hän on harrastanut graffitimaalausta nuoresta saakka ja nähnyt kehitystä siinä, kuinka katutaiteeseen suhtaudutaan ja kuinka sitä nykyään tuetaan. Toiveena olisi saada enemmän mahdollisuuksia maalata purkukiinteistöihin. Rakennukset tarjoavat erilaisia kulmia, muotoja ja pintoja jotka mahdollistavat luovuuden graffitien tekemisessä²⁵. Myös Lyyra korostaa, että purkukiinteistöihin toteutettavat maalausprojektit ovat kulttuuripalveluissa toivottuja tulevaisuudessakin.

²⁴ Rahn, *Painting without Permission*, 4.

²⁵Hardén, 2021.

Kuva 1: Ilona Rakkola

Katutaidetempeli-projektissa ei ole kyse pelkästään katutaiteen ja graffitien maalaamisesta, vaikka se onkin keskeinen osa projektia. Rakennuksella on ollut myös muita käyttötarkoituksia: talvella 2021 Jyväskylän Kuvataidekoulu toteutti arkkitehtuurinäyttelyn ja sen lisäksi kesällä 2022 esillä oli Luovan valokuvauksen keskuksen (Luovake) kanssa järjestetty nuorten valokuvanäyttely ”Kesä nuorten valokuvaajien silmin”. Koska kyseessä on purettavaksi määrätty rakennus, ei sen sisällä ole sallittua järjestää toimintaa tai tapahtumia, joten näyttelyt pystytettiin vanhoihin näyteikkunoihin ohikulkijoiden ihasteltavaksi²⁶.

3.1.1 Osallisuuden toteutuminen

THL:n osallisuuden osa-alueiden ensimmäinen kohta on ”osallisuus omassa elämässä”. Tämä tarkoittaa sitä, että ihminen saa osallistua toimintaan tai palveluun omaehtoisesti, osallistujan kanssa etsitään yksilöllisiä ratkaisuja, osallistuja kohdataan

²⁶ Lyyra, 2023.

kunnioittaen ja kategorisoimatta ja yksin jääneet ja omiin oloihinsa päätyneet löydetään ja saadaan mukaan toimintaan²⁷.

Katutaidetemppele-projektia suunniteltaessa pyrittiin tavoittamaan erityisesti ne nuoret, jotka eivät käytä kaupungin nuoriso- ja kulttuuripalveluja. Tämä toteutui ainakin osin siten, että projektin suunnitteluvaiheessa ideoita lähdettiin kyselemään muun muassa skeittikaupan omistajilta, jotka tekevät omalla kentällä yhteistyötä nuorten kanssa. Lisäksi nuorten ajatuksia otettiin vastaan sosiaalisen median kautta. Katutaidetemppelellä järjestettiin myös Katutaidetyöpaja-leiri, johon osallistuminen oli vapaaehtoista. Tällöin osallistujat saivat omaehtoisesti ottaa osaa toimintaan, mikäli niin halusivat. Leirille olivat kaikki tervetulleita, eikä aiempaa osaamista katutaiteen tekemisestä vaadittu. Leireillä oli eri tasoisia katutaiteesta ja graffiteista kiinnostuneita nuoria, joita ohjasi taitavat ammattilaiset. Lyyra kertoo leireillä olleen hyvä yhteishenki jossa kaikki otettiin mukaan ja osa nuorista osallistui leirille toisenkin kerran, joten ainakin näiltä osin tämä osa-alue toteutui.

Toinen osallisuuden osa-alue käsittää osallisuuden yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa. Keskeistä tämän toteutumisessa on se, että toimintaa tai palvelua kehitetään yhdessä, toiminta vahvistaa osallistujan vaikuttamismahdollisuuksia myös toiminnan ulkopuolella ja, että ihminen pääsee osaksi itselleen tärkeää yhteisöä²⁸. Jyväskylän Nuorisopalvelut on järjestänyt nuorille ennenkin graffitileirejä ja paikalliset graffitimaalarit ovat vierailleet kouluissa pitämässä maalaustyöpajoja, joten nuorten kiinnostus katutaiteen ja graffitien tekemiseen on ollut tiedossa.

“Periaatteessa osallisuus siinä suhteessa juontaa juurensa tosi kauas, että se osallisuus sen (toiminnan sisällön) suhteen tapahtui jo kauan sitten, mut nyt sitten pystyttiin toteuttamaan sitä”.

Se, että nuorten toiveita laillisten graffitien tekemisen suhteen on kuunneltu, puhuu sen puolesta, että nuoret ovat saaneet vaikuttaa toiminnan sisältöön. Nuoret ovat myös joka kerta saaneet itse suunnitella sen, mitä he haluavat maalata. Toiminnan kehittämisen suhteen nuorten ääntä on kuunneltu myös siinä, että he ovat toivoneet lisää laillisia maalauspaikkoja - tämä onkin kulttuuripalveluilla työn alla, kertoo Lyyra. Nuorilta ei kuitenkaan kerätty kirjallista palautetta leirien jälkeen, jossa he olisivat voineet nostaa esiin mahdollisia kehitysehdotuksia ja kertoa mielipiteitään. Palautteen kerääminen on yksi toimiva keino toiminnan kehittämisessä ja nuorten mielipiteiden huomioimisessa. Anonymiteetti turvaa kriittisen palautteen antamisen - kaikki eivät koe helpoksi ilmaista suoraan ja kasvotusten mahdollisia epäkohtia.

²⁷ THL, “Osallisuus omassa elämässä”, 2023.

²⁸ THL, “Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa”, 2023.

Kolmas osa-alue mahdollistaa sen, että ihminen pääsee nauttimaan yhteisestä hyvästä ja voi osallistua sen tuottamiseen ja jakamiseen tasavertaisena muiden kanssa sekä saa arvostusta, kiitosta ja yhteyksiä muihin ihmisiin²⁹. Katutaidetempelin toiminnoissa mukana olleet nuoret ja nuorisoryhmät ovat olleet mukana luomassa värikästä katukuvaa ammattilaisten kanssa sekä tavanneet toisia nuoria. Saattaa olla, että tämä on mahdollistanut uusien yhteyksien ja verkostojen luomisen sekä ammattilaisten, että toisten nuorten kanssa.

Laajemmalti tarkasteltuna nuoret toivovat saavansa äänensä vielä paremmin kuuluviin, mitä tulee kulttuuritoiminnan suunnitteluun. Tutkielman aineistona käytetystä Nuorisotutkimusseuran tutkimuksesta käy ilmi, että Keski-Suomessa asuvat, kulttuurisesti aktiiviset nuoret haluaisivat nuorten äänen kuuluvan nykyistä paremmin nuorille suunnatussa kulttuuritoiminnassa. Nuoret haluaisivat osallistua nykyistä enemmän kulttuuritoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen sekä kulttuuripalvelujen tuottamiseen³⁰.

²⁹ THL, "Osallisuus yhteisestä hyvästä", 2023.

³⁰ Schalin & Pyykkönen, *Nuorten kulttuuria tukemassa*, 30.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tieto nuorten kiinnostuksesta katutaiteeseen ja graffitien maalaamiseen on ollut olemassa kauan; tämä on käynyt ilmi kaupungin työntekijöiden keskustellessa nuorten kanssa, sekä kaupungin nuorisopalvelujen järjestämien graffitileirien suosioista. Nuorten osallistamisen kannalta on olennaista, että heidän toiveitaan on kuultu ja niitä nuoria, jotka eivät ole osa kaupungin palveluja on pyritty tavoittamaan jalkautumalla kyselemään ideoita ja ajatuksia muilta nuorten kanssa toimivilta tahoilta. Nuoria on pyritty tavoittamaan myös sosiaalisen median alustojen kautta mutta on kuitenkin hyvä pohtia sitä, millä tavoin saavuttaa myös ne nuoret jotka eivät ole mukana palveluissa eivätkä käytä sosiaalista mediaa. Kouluissa vieraileminen ja toiminnan mainostaminen voisi olla yksi keino tavoittaa suurempi määrä nuoria, mutta haastatteluaineistosta ei käy ilmi kuinka paljon tällaista työtä tehdään.

Katutaidetemppeleillä järjestetyillä katutaidetyöpaja-leireillä on ollut mukana nuoria, joita on enemmän tai vähemmän tutustutettu spraymaalaamisen saloihin ammattilaisten toimesta. Lyyra kertoo, että kaikki nuoret ovat olleet tervetulleita leireille ja niillä on vallinnut hyvä yhteishenki. Leirien onnistumisesta kertoo, että monet nuoret ovat osallistuneet leirille toistamiseen ja tuoneet mukanaan myös ystäviä. Monet nuoret ovat kokeneet katutaiteen ja graffitien tekemisen olleen "heidän juttunsa"³¹, joten tietynlainen yhteisen jutun ja yhteenkuuluvuuden tunne nousee esiin. Oletettavaa on, että nuoret ovat kerryttäneet sosiaalista pääomaa verkostoitumalla alan ammattilaisten ja toisten nuorten kanssa, kehittäneet luovia taitojaan ja näin ollen kasvattaneet itseluottamustaan. Vanha Siion-temppele on mahdollistanut myös muunlaisen luovan toiminnan erilaisille nuorisoryhmille: Katutaidetemppeleitä ovat päässeet hyödyntämään erilaiset kuvataideryhmät, valokuvaajat sekä koululaisryhmät. Projekti on tarjonnut paljon mahdollisuuksia luovan ja taiteellisen toiminnan toteuttamiseen ja osallistanut niin aikuisia, kuin lapsia. Uusia purkukiinteistöjä toivotaan jatkossakin saatavaksi käyttöön.

Osallisuuden osa-alueet toteutuivat projektissa kohtalaisen hyvin ottaen huomioon, että Jyväskylä on kaupunkina iso ja kaikkien nuorten tavoittaminen erityisesti toiminnan ja palvelujen sisältöä suunniteltaessa on huomattavasti haastavampaa, kuin pienemmissä kunnissa. Hieman epäselväksi jäi kuitenkin nuorten kokemukset siitä, miten he itse kokivat osallisuutta Katutaidetemppeleillä toteutetuissa toiminnoissa; nuorilta kuultu palaute oli positiivista ja he näyttivät viihtyvän esimerkiksi Katutaidetyöpaja-leireillä, mutta tietoa siitä, kokivatko nuoret itse saaneensa äänensä kuuluviin toimintaa suunniteltaessa tai päässeen osaksi jonkinlaista ryhmää ei ole.

³¹Lyyra, 2023.

Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hankkeen yhteydessä toteutettu Nuorisotutkimusverkoston tutkimus *Nuorten kulttuuria tukemassa: Nuoret kulttuurin harrastajina ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä sekä kulttuurisen nuorisotyön kehittäminen Keski-Suomessa* keskittyy tarkastelemaan maakunnan 15-20 -vuotiaiden nuorten kulttuuripalvelujen käyttöä ja kulttuuriharrastuksia yleisesti. Nuorten kulttuuriharrastusten kirjo on laaja: monet nuoret harrastavat kuvataiteita, tanssia, laulua, teatteria, käsitöitä ja videoiden kuvaamista, mutta katutaiteen harrastamisesta tai graffitien maalaamisesta ei löydy mainintoja. Haastatteluaineisto jäi tutkimuksen laajuuden kannalta oletettua pienemmäksi ja nuorten osalta kokoon saatiin 26 haastattelua. Tämän vuoksi aineisto ei mahdollista tulosten yleistettävyyttä, mitä tulee keskisuomalaisten 15–20 -vuotiaiden nuorten kulttuuriharrastuksiin; kokonaisuuden kannalta tulokset ovat suuntaa antavia.³² Tutkimuksen liitteenä oleva itsearviointimittaristo ja tasokuvaukset edesauttavat kulttuurisen nuorisotyön kehittämistä ja nuorten osallisuuden toteutumisen tarkastelua. Mittariston avulla voidaan arvioida 1) työntekijöitä ja työmenetelmiä, 2) toimintaympäristöä ja tiloja sekä 3) nuorten osallisuutta.

Jyväskylän kaupungin kulttuuribarometristä käy ilmi, että kyselyyn vastanneista alle 25-vuotiaista nuorista 40%:lla on jokin kulttuuriharrastus³³. Vastaajat saivat vapaasti kirjata harrastuksiaan ja eniten esiin nousee musiikkiin, lukemiseen ja kuvataiteeseen liittyvät harrastukset. Katutaidetta tai graffiteja ei mainita tässäkään erikseen joten herää kysymys siitä, saadaanko graffiteista kiinnostuneita nuoria tavoitettua tutkimuksia varten vai onko kyse siitä, että katutaiteeseen ja graffitiin suhtautuminen on edelleen ristiriitaista, eikä siitä haluta puhua ääneen? Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelmassa 2022-2025 korostetaan, että kaupungin "rouheaa nuoriso- ja alakulttuuritarjonta on Jyväskylälle ominainen voimavara, jota tulee kahlitsematta vaalia"³⁴. On mielenkiintoista nähdä, miten katutaiteen ja graffitin laillista toteuttamista tullaan edistämään Katutaidetemppele-projektin jälkeen.

Tulevaisuutta ajatellen yksi vartenotettava ajatus toteuttaa katutaidetta laillisesti purkukiinteistöihin voisi olla Kortepohjan keskustassa sijaitsevat vanhat rakennukset. Kortepohjan ylioppilaskylän kaavamuutos on työn alla ja alueelle suunnitellaan muun muassa uusia kerrostaloja opiskelija-asumista varten.³⁵ Osa alueella sijaitsevista rakennuksista on niin huonokuntoisia, että niiden purkamista harkitaan - tässä voisi olla potentiaalia suuremman kokoluokan katutaide- ja graffitiprojektiksi. Purkutaide ilmiönä on Suomessa vielä melko tuntematon, mutta esimerkiksi Keravan kaupunki on mahdollistanut katutaiteen laillisen toteuttamisen

³² Schalin & Pyykkönen, *Nuorten kulttuuria tukemassa*, 24.

³³ Jyväskylän kaupunki, *Kulttuuribarometri 2022*, 19.

³⁴ Jyväskylän kaupunki, *Kulttuurisuunnitelma 2022-2025*, 16.

³⁵ Jkl.fi, *Kortepohjan Ylioppilaskylä I*, 3.

purkukiinteistöihin jo pitkään; vuonna 2018 vanha, purkutuomion saanut Nesteen huoltoasema toimi katutaiteilijoiden ja graffitimaalarien leikkikenttänä³⁶ ja vuonna 2020 Keravan kaupunki antoi purkutuomion saaneen viisikerroksisen kerrostalon Purkutaide-projektin käyttöön³⁷. Keravan vanhalla huoltoasemalla toteutetussa maalaustapahtumassa oli paikalla myös DJ ja pieni pop-up kahvila, josta oli mahdollista ostaa virvokkeita. Jyväskylässä on erittäin eläväinen kulttuuri sekä monen eri alan toimijoita, joten useamman eri tahon kanssa yhteistyössä toteutettu purkutaidetapahtuma palvelisi kaupunkilaisia, alueen yrittäjiä ja kaupungin kulttuurielämää. Tällainen suurempi kulttuuritapahtuma olisi myös hyvä keino osallistaa paikallisia nuoria suunnitteluun sekä toteutukseen.

Nuorten kulttuurinen osallistaminen ja osallistaminen yleisesti on laaja käsite, jonka syvempi tutkiminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja raamit sille, mitä osallisuus tarkoittaa. Tässä tutkielmassa apuna toimineet Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen osallistamisen osa-alueet helpottivat käsitteen rajaamista ja osallisuuden tarkastelua, mutta siitä huolimatta aiheen haasteellisuus yllätti minut tutkielmaa tehdessäni. Nuoret ja osallisuus kulttuuritoiminnassa -hankkeen yhteydessä toteutettu Nuorisotutkimusseuran tutkimus toimi hyvänä aineistona tutkielman kannalta, sillä se keskittyy tarkastelemaan keskisuomalaisten nuorten kulttuuriharrastuksia. Katutaidetempelin osalta projektin yhteyshenkilön haastattelu toimi aineistona hyvin, sillä projektista löytyy melko niukasti tietoa muiden lähteiden kautta.

Nuorten osallisuus ja osallistaminen ovat keskeisiä teemoja niin kulttuurisessa nuorisotyössä, kuin taidekasvatuksessa. Se tarjoaa laajan tutkimuskentän ja jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista tarkastella aihetta nuorten näkökulmasta käsin.

³⁶ Mankkinen, 2018.

³⁷ Mankkinen, 2020.

LÄHTEET

AINEISTO

Lyyra, Miia, kulttuurituottaja. Jyväskylän kulttuuripalvelut, Jyväskylä. Haastattelu 1.3.2023, haastattelijana Ilona Rakkola. Tallenne kirjoittajan hallussa.

Schalin, Anton & Pyykkönen, Miikka. *Nuorten kulttuuria tukemassa: Nuoret kulttuurin harrastajina ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä sekä kulttuurisen nuorisotyön kehittäminen Keski-Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 171, 2022.

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nuorten_kulttuuria_tukemassa.pdf

Muut lähteet

Anttila, Annikki ja Jaakola, Vesa, toim. 2012. *Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen kulttuurisessa nuorisotyössä*. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus.

Hardén, Ville. 2021. "Täällä on helppo olla luova" – purettavaksi määrätty Siion-temppeli saa uuden ilmeen". *Suur-Jyväskylän Lehti*. 14.7.2021.

<https://www.sjl.fi/paikalliset/4222427>

Jkl.fi. 2023. "Kortepohjan ylioppilaskylä I". Asemakaavaselostus. 2.1.2023.

https://www2.jkl.fi/kaavakartat/17_107/17_107selostusev.pdf

Jyväskylä.fi. 2022. "Kulttuurisuunnitelma 2022-2025". 13.5.2022.

<https://fliphtml5.com/enxld/htwl>

Jyväskylä.fi. 2022. "Kulttuuribarometri 2022". Luettu 8.5. 2023.

<https://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/kulttuurisuunnitelma/kulttuuribarometrin-raportit>

Kaisu Kumpulainen, Hanna-Mari Husu, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Department of Social Sciences and Philosophy, Sosiologia, Kulttuuripolitiikka, Sociology, ja Cultural Policy. *Nuorten Yhteiskunnallinen Osallistaminen Kulttuuri- Ja Vapaa-ajan Toiminnan Kautta*. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura, 2020.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/73579/kumpulainenhusu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kontturi, Katja. 2017. *Taideaineiden merkitys nuorten identiteetin kehittämisessä*. Nuorisotutkimus, 35(1-2), 92-96.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55468/kontturipuheenvuoro%20korjattu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laitinen, Liisa. *Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua*. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turun ammattikorkeakoulu 2017.

<https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>

Mankkinen, Jussi. 2020. "Törkykuntoon rapistuneesta kerrostalosta kuoriutui purkutaiteen paratiisi: tällaiselta näyttää graffiteilla verhoiltu entinen vuokratalo". *Yle.fi*. 8.7.2020. <https://yle.fi/a/3-11438106>

Museopedagoginen yhdistys Pedaali, Kaija Kaitavuori, Arja Miller, ja Pedaali. *Nuoret Ja Kulttuurinen Osallisuus*. [Helsinki]: Pedaali, 2007.

Rahn, Janice. *Painting without Permission: Hip-Hop Graffiti Subculture*. Westport: Greenwood Publishing Group, Incorporated, 2002.

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/reader.action?docID=3000841>

Rissanen, Marjo. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. *Taitamisen tiede – Tietämisen taide: Taidon oppimisen arkkitehtuuri*. University of Jyväskylä, 2016.

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51643/978-951-39-6781-9_vaitos_20161029.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Marjatta Kekkonen, Mika Gissler, Päivi Känkänen, Anna-Maria Isola. *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan: Nuorten elinolot -vuosikirja 2022*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL, 2022.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tomi Kiilakoski & Anu Gretschel. *Muistiinpanoja demokratiaoppitunnista: Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla?*

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 57, 2012.

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/muistiinpanoja_demokratiaoppitunnista.pdf

Valtioneuvosto. 2017. "Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliittikan strategia 2025". 27.04.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5>

Vilmilä, F. (2016). Elämäntaitojen äärellä: Taidetyöpaja nuorten elämäntaitojen vahvistajana. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 102.

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/elamantaitojen_aarella.pdf

Virolainen, Jutta. *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset: Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö, Cuporen verkkojulkaisuja 26, 2015.

https://www.cupore.fi/images/tiedostot/kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.p

